

The LNMA and seven of the most important Ukrainian museums devised and are implementing an ambitious cycle of joint exhibitions and accompanying events over a five year period. The first exhibition of this cycle opened in 2020 and was called *Civilisations of Ukraine. From Trypillian Culture and Scythian Gold to Maidan*, the second – *Oleksandr Bohomazov. Creative Laboratory. An Exhibition from the Collections of the National Art Museum of Ukraine and the Mystetskyi Arsenal National Art and Culture*

Museum Complex – opened in 2021. The third planned exhibition in the cycle, *Romas Viesulas: de profundis*, was dedicated to the 30th anniversary of restored Ukrainian-Lithuanian diplomatic relations. It was to be shown at the National Art Museum of Ukraine in Kiev, the Odessa Museum of Western and Eastern Art and in the Ukrainian front-city of Severodonetsk, however, the war stopped all preparation work. However, after the war, there will undoubtedly be plenty more exhibitions and their significance will be even greater.

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus

ukrainietiškų projektų partneriai

Skaistis Mikulionis

Jau keletą metų sėkmingai dirbame su Ukrainos dailės muziejais. Bendradarbiavimas prasidėjo nuo Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus (LNDM) direktoriaus dr. Arūno Gelūno kelionės į Kijevą. Susipažinome su kolegomis Kijeve, vėliau Odesoje, Lvove. Sulaukėme Ukrainos muziejų vadovų ir parodų kuratorių vizitų Lietuvoje. Po kelių susitikimų LNDM ir svarbiausi Ukrainos muziejai, tokie kaip Ukrainos nacionalinis istorijos muziejus, Ukrainos nacionalinis dailės muziejus, Nacionalinis kultūros ir meno muziejaus kompleksas „Meno arsenalas“, Bohdano ir Varvaros Chanenkų muziejus Kijeve, Odesos šiuolaikinės dailės muziejus, Odesos Rytų ir Vakarų dailės muziejus, Boriso Voznickio

vardo nacionalinė Lvovo dailės galerija, sumanė ambicingą penkerių metų bendrų parodų ir jas lydinčių renginių ciklą.

Pirmoji šio ciklo paroda „Ukrainos civilizacijos. Nuo Tripolės kultūros, skitų aukso iki Maidano“ surengta bendradarbiaujant su Ukrainos nacionaliniu istorijos muziejumi. Paroda atidaryta 2020 m. kovo 10 d. Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje Lietuvai minint nepriklausomybės atkūrimo 30-metį. Parodą globojo Lietuvos Respublikos ir Ukrainos prezidentai. Projektas sutapo su COVID-19 epidemija. Jau tada paroda atskleidė tūkstantmetę Ukrainos kultūrą, kurią šiandien naikina okupantai. Parodos kuratorės Olgos Puklinos sūnus tapo kariu.

Odesos Rytų ir Vakarų muziejaus direktorius Igoris Poronnikas. Slepiami Franso Halso (apie 1582–1666) „Evangelistai“. Odesa, Ukraina, 2022
Odesos Rytų ir Vakarų muziejaus nuotrauka

Antroji ciklo paroda „Oleksandras Bohomazovas. Kūrybos laboratorija. Paroda iš Ukrainos nacionalinio dailės muziejaus ir Nacionalinio kultūros ir meno muziejaus komplekso „Meno arsenalas“ rinkinių“ atidaryta 2021 m. Joje eksponuoti unikalūs Ukrainos modernizmo klasikų O. Bohomazovo, Oleksandro Archypenkos ir Oleksandros Ekster kūriniai. Parodą rėmė Lietuvos ir Ukrainos pirmosios ponios. Projektą globojo Lietuvos Respublikos kultūros ministras Simonas Kairys ir Ukrainos kultūros ir informacinės politikos ministras Oleksandras Tkačenko. Jis asmeniškai padėjo išspręsti labai keistas biurokratinės problemas, kai iš transporto valdininkų Kijeve gavome nesuprantamą pasiūlymą parodą vežti per hibridinę ataką prieš Lietuvą vykdančią Baltarusijos teritoriją. Šiandien iš Baltarusijos apšaudoma Ukraina. O. Bohomazovo parodos kuratorės Olenos Kašubos-Volvač vyras Viktoras Volvačas, teritorinės

gynybos karys savanoris, po 12 parų mūšių prie Kijevo sveiksta po sunkaus sužeidimo.

Ukrainos nepriklausomybės 30-mečio paminėjimui skirtoje parodoje pristatytas O. Bohomazovo palikimas, apimantis skirtingus stilistinius laikotarpius. Kūryboje šis menininkas nuosekliai išbandė ir moderną, ir kubizmą, ir futurizmą, o jo darbai kubofuturizmo dvasia tapo nacionaliniu šios krypties versijos įkūnijimu.

Paveikslai, eskizai ir moksliniai tyrimai buvo pasiūlyti žiūrovams kaip bendras kompleksas, kuriame sujungti tradiciniai ekspozicijos metodai ir naujausios priemonės: kompiuterinė vaizdo projekcija, animacinė grafika, interaktyvūs menininko teorinių sąsiuvinų ir istorinių dokumentų vaizdo rinkiniai. Daugybė eskizų ir jiems skirtų apybraižų, pateiktų kartu su paveikslais, leido pamatyti vidinius kūrybos procesus, tapybos idėjas, užgimusias „ant pieštuko galo“ ir virtusias neprilygstamais meno vaizdais, suvokti menininko vietą pasaulinio avangardizmo judėjime.

Ypatinga vieta parodos ekspozicijoje skirta programiniam tapybos ciklui „Pjovėjų darbas“ (1927–1930), prie kurio paskutiniais savo gyvenimo metais O. Bohomazovas dirbo. Tai du paveikslai „Pjovėjai“ (1927–1929) ir „Pjūklų galandimas“ (1927), kuriuos jis spėjo nutapyti likus metams iki mirties. Trečio paveikslo „Rąsto užritimas“ (1927–1930) koncepcijos rekonstrukcija pristatyta naudojant skaitmeninę vaizdo projekciją. Ją parengti padėjo ir eskizai, ir rankraščiai, kur menininkas detalčiai aprašė būsimo paveikslo kompozicinę idėją ir nurodė kiekvienos formos ir dalies spalvą. Paveikslai ir jų eskizai kartu su skaitmenine projekcija pirmą kartą buvo eksponuojami kaip vienas ansamblis. Šioje parodoje žiūrovai galėjo išvysti Ukrainos nacionalinio dailės muziejaus restauratorių atgaivintą centrinį ciklo paveikslą „Pjovėjai“, kuris muziejaus saugykloje išbuvo daugiau nei 80 metų. Šis darbas sėkmingai reprezentavo Ukrainos meną 17-ojoje Venecijos bienalėje 1930 m., vėliau – parodose Šveicarijoje, Vokietijoje ir Japonijoje.

Čia minėtas parodas organizavo, rėmė, konsultavo didelė žmonių ir institucijų komanda. Be jų pagalbos nebūtume galėję išspręsti ukrainietišku parodų finansavimo, logistikos, draudimo, apsaugos, teisinių ir kitų klausimų. Sumanyti projektai neįmanomi ir be gerų mūsų muziejaus bičiulių Lietuvos Respublikos ambasadoriaus

Ukrainoje Valdemaro Serapino, kultūros atašė Ukrainoje Inos Kniurienės pagalbos. Prie parodų rengimo daug prisidėjo ir tuometis Ukrainos ambasadorius Lietuvoje Volodymyras Jatsenkivskis, diplomatas Dmytro Serovas, ambasadorius Marius Janukonis.

Europos Sąjungos (ES) muitinės kodekse nėra muziejų sąvokos. Nesvarbu, vežtum skitų auksą ar O. Bohomazovo kūrinius, įvažiuavus į

Kompanijos „Kunsttrans-Kiev Ltd.“ darbuotojas Valerijus Vykhrystiukas pakuoja parodos „Ukrainos civilizacijos. Nuo Tripolės kultūros, skitų aukso iki Maidano“ eksponatus. Vilnius, 2020
Fot. Gintarė Grigėnaitė, LNDM

ES teritoriją kyla problemų. Kroviniai brangūs, o TIR konvencija mums negalioja. Tranzitu vežant parodas per Lenkiją ir Lietuvą reikalingos muitinės tranzito garantijos. Kadangi mūsų krovinių vertė siekia iki 10 mln. Eur ir daugiau, tokias garantijas už kosminius pinigus suteikia bankai arba draudimo bendrovės. Kai kada reikalaujama užstato, siekiančio 100 proc.

krovinių vertės. Gabenant skitų auksą, tai būtų 10 mln. Eur. Vežtum cigaretes, alkoholį ar dailės vertybes, užstatas vienodas. Jis yra garantija, kad sumokėsime pridėtinės vertės ir kitus mokesčius, kad pakeliui neparduosime skitų aukso ir kitų eksponatų.

Parodos iš Ukrainos į Vilnių vargu ar atkeliautų, jeigu nepagelbėtų Lietuvos diplomatai. Tranzito per Lenkiją sunkumus išspręsti padėjo Lietuvos Respublikos ambasada Lenkijos Respublikoje. Ambasadorius Eduardas Borisovas ir diplomatė Mirijana Kozak – geri LNDM draugai ir tikri pagalbininkai. M. Kozak dėka milijoninės vertės krovinyms Lenkijos muitinėje buvo atleistas nuo visų įmanomų muitinės tranzito garantijų ir užstato. Lenkijos pasieniečiai ir muitininkai mūsų jau laukė, o parodos eksponatai sklandžiai kaip olimpinė estafetė buvo perduoti iš ginkluotų Lietuvos šaulių sąjungos šaulių rankų ginkluotiems Lenkijos policijos ekipažams. Toliau vertybės labdaros fondo „Kunigaikščių Ostrogiškių karūna“ steigėjo, Lietuvos Respublikos garbės konsulo Luhansko srityje Roberto Gabulo ir Lietuvos diplomatų Kijeve rūpesčiu į Ukrainos sostinę buvo saugiai palydėtos ginkluotų Ukrainos policininkų. Pareigūnai rėmėjai dirbo profesionaliai ir organizuotai. Muziejui tai nieko nekainavo. Tokių paslaugų vienos parodos rinkos kaina siektų iki 10 000 Eur. Šiandien ukrainiečių pasieniečiai ir policininkai arba kaunasi su okupantais, arba saugo šalies sienas nuo Baltarusijos diktatoriaus, arba dirba sunkų darbą kovojančioje Ukrainoje. Lenkijos pareigūnai saugo Lenkijos sienas nuo agresyvaus Baltarusijos režimo siunčiamų migrantų ir padeda milijonams ukrainiečių pabėgėlių.

Projektus su Ukraina remia Lietuvos šaulių sąjunga. Šauliai mus ir skitų auksą saugojo per epidemiją, mūsų kroviniams jie skiria ir skirs ginkluotą palydą, o karo atveju saugos muziejų. Šiandien šauliai padeda Ukrainos kariams, šios šaliams pabėgėliams, Lietuvos pasieniečiams, taip pat saugo Lietuvos sienas.

Panašių muitinės problemų seniau buvo ir Lietuvoje. Tačiau pasirašius LNDM ir Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos bendradarbiavimo sutartį jų neliko. Gauname greitas, profesionalias muitinės specialistų konsultacijas. Muitininkai lanko visas mūsų parodas. O kasdienius darbus muitinėje kaip visada sklandžiai nudirba nuolatinis pagalbininkas ir rėmėjas „AD Rem Group“.

>
Caravaggio'o (Michelangelo Merisi da Caravaggio, 1571–1610) paveikslas „Kristaus suėmimas“ iš Odesos Rytų ir Vakarų dailės muziejaus rinkinių. Odesos Rytų ir Vakarų muziejaus nuotrauka

Dailės kūriniai keliauja tik apdrausti. Jeigu nebūtų dosnios generalinio parodų rėmėjo AAS „BTA Baltic Insurance Company“ filialo Lietuvoje paramos, parodas su Ukraina vargu ar būtų galima rengti. Nebūtų ir daugybės kitų puikių parodų, kurių bendra draudžiamoji vertė per dešimtmetį sieks 300 mln. Eur. Visų jų draudimo polisai buvo generalinio rėmėjo dovana. Draudikai konsultuoja mus ir dėl draudimo vykstant karui. Karo apimtose šalyse draudimas negalioja.

Dailės kūriniai keliauja specializuotu transportu. Skitų auksą ir O. Bohomazovo kūrinius gabeno, per COVID-19 epidemiją pakavo „Kunsttrans-Kiev Ltd.“ vairuotojai kurjeriai. Šiandien jie visi yra fronte.

Suplanuoti darbai dėl karo Ukrainoje sustojo. Trečioji numatyta ciklo paroda „Romus Viesulas: *de profundis*“ buvo skirta Ukrainos ir Lietuvos diplomatiškos santykių atkūrimo 30-mečiui. Ji buvo suplanuota Ukrainos nacionaliniame dailės muziejuje Kijeve, Rytų ir Vakarų dailės muziejuje Odesoje ir Ukrainos pafrontės mieste Severodonecke (čia parodą turėjo aplankyti kovojantys Ukrainos kariai). Severodonecke vyko nuožmūs mūšiai. Karo administracijos vadovai, kurie lankėsi mūsų muziejuje, kovėsi Severodonecko

griuvėsiuose. Severodonecko dailės galerijos darbuotojos pabėgėlės Ukrainoje renka paramą Ukrainos kariams. Kijevo priegiose ukrainiečiai įnirtingai kovoja su okupantais, Odesa ruošiasi kovoms.

Visas parodas Ukrainoje didelėmis sumomis rėmė Lietuvos Respublikos garbės konsulas Luhansko srityje Robertas Gabulas. Šiandien jis pabėgėlis, o Kijevo priemiestis Irpinė, kuriame jis gyvena, yra sugriautas. Šiuo metu padedame Robertui ir jo šeimai.

Vargu ar bendrus projektus su ukrainiečiais būtų įmanoma įgyvendinti negavus finansinės Lietuvos kultūros tarybos (LKT) paramos, nes vien rėmėjų aukų tam nepakanka. Projektas „Žymiausi Europos dailės kūriniai iš Lietuvos ir užsienio šalių muziejų rinkinių“ LKT konkurse savo kategorijoje gavo daugiausia balų. Iš LNDM kolekcijos suformuotą ekspoziciją papildys atskirai rengiamos vieno kūrinio parodos. Tarp jų ir į Vilnių pirmą kartą atvežti žymiojo olandų meistro Franso Halso (1582–1666), padariusio didžiulę įtaką moderniosios dailės formavimuisi, paveikslai. Olandų aukso amžiaus tapytojas F. Halsas pelnytai laikomas vienu žymiausių portretistų pasaulyje. Tačiau jis kūrė

ir unikalius religinius paveikslus – jo šventieji ir evangelistai išsiskiria ypatingu žmogiškumu. Parodoje bus eksponuojami jo paveiksiai „Evangelistas Lukas“ ir „Evangelistas Matas“. Pripažinti šedevrai jau ne kartą pristatyti tarptautinėse parodose, įskaitant Franso Halso muziejų Harleme (Olandija), Puškino valstybinį dailės muziejų (Maskva, Rusija), Vašingtono nacionalinę galeriją (JAV), Londono nacionalinę galeriją (Didžioji Britanija), 2020 m. Karališkuosiuose rūmuose (*Palazzo Reale*, Milanai, Italija) parodoje „*Georges de Latour*. Šviesos Europa“. Į Odesos muziejaus kolekciją jie pateko 1920-aisiais kaip nežinomo XIX a. dailininko kūriniai. Paveikslų autorių 1959 m. Valstybiniame Ermitaže nustatė viena geriausių pasaulyje olandų tapybos eksperčių Irina Linnik. Minėti evangelistų portretai yra keturių evangelistų ciklo dalis. Iki XIX a. paveiksiai buvo saugomi Ermitaže. Dailininkas juos sukūrė 1620-aisiais. Šiuo metu serijos paveikslas „Evangelistas Jonas“ yra Paulo Getty'io muziejuje Los Andžele, o „Evangelistas Markas“ – Puškino valstybiniame dailės muziejuje Maskvoje. Šiandien

Odesos muziejai evakuoti, o muziejininkų žmonos ir vaikai tapo pabėgėliais.

2023 m. planuojama iš Odesos Rytų ir Vakarų dailės muziejaus atsigabenti Caravaggio'o (tikr. Michelangelo Merisi da Caravaggio) paveikslą „Kristaus suėmimas“, iš Lvovo B. Voznickio vardo nacionalinės dailės galerijos – prancūzų baroko tapytojo karavadžisto Georges'o de La Touro šedevrą „Žaidėjai ima pinigų iš palūkininko“.

2023 m. Vilniuje numatomas NATO viršūnių susitikimas. Jo išvakarėse planuojama surengti bendrą Lietuvos ir Ukrainos projektą „Karas“. Bohdano ir Varvaros Chanenkų muziejus maloniai sutiko parodoje eksponuoti visą Francisko'o Goya'os darbų seriją „Karo baisumai“ (*Desastres de la gera*). Projektas šiandien kaip niekad aktualus.

Ukrainai nugalėjus, bendrų projektų bus dar daugiau. Sugriautą šalį reikės atstatyti, todėl bendri Lietuvos ir Ukrainos projektai bus kur kas svarbesni. Lietuvoje ir ES turėsime rasti suplanuotiems projektams ir finansavimą. Karas parodė, kokie svarbūs esame vieni kitiems.